

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32838/1606-3716/2019.3/12>

Шахов С.В.

Запорізький національний університет

ВПЛИВ ПРАВОСВІДОМОСТІ СУБ'ЄКТІВ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОВІДНОСИН НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЇ НОРМ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

У статті досліджено вплив правосвідомості суб'єктів адміністративних правовідносин на ефективність дії норм адміністративного права. Встановлено, що правосвідомість цих суб'єктів – це динамічний аспект їхньої правової культури, що виявляється у правовій діяльності та має наслідком правові акти. Первинне джерело і носій правосвідомості – виключно індивід, а колектив людей виступає носієм сукупності правосвідомостей її членів, відображає та узагальнює їхні спільні риси осмисленого відношення до права. Життєвий енергетичний центр людини, а не колективу людей, зумовлює смисли права, зокрема адміністративного права в дії. Відповідно, контекст проблеми ефективності норм цієї галузі правових норм вичерпується рівнями індивідуальної правосвідомості. Підкреслено, що очікувана якість, результативність, дієвість та інші аспекти ефективності правозастосування, інших форм реалізації права під час адміністративно-правових відносин корелює з критерієм якісної сторони змісту правосвідомості суб'єктів цих правовідносин. За цією ознакою виокремили її буденний і теоретичний (професійний, науковий) рівні. Підсумовано, що узагальнені характеристики рівнів правосвідомості суб'єктів адміністративних правовідносин здійснені на тлі її якісного боку – ідеологічних та психологічних складників; понять і концептів мислення громадян; параметрів релевантності відображення у свідомості правової дійсності, процесуальності, процедурності та історично сталої динаміки правореалізації.

Ключові слова: адміністративно-правові відносини, ефективність, ідеологія, культура, норма права, правосвідомість, раціональність, уявлення.

Постановка проблеми. Проблема ефективності норм адміністративного права в умовах розбудови громадянського суспільства, демократичної правової держави вирішується не в останню чергу за рахунок забезпечення достатнього рівня розвитку правової свідомості суб'єктів адміністративних правовідносин, його уніфікації з урахуванням прогресивних рис індивідуального досвіду, освіти, культури та зумовленого ними різноманіття ракурсів сприйняття [1, с. 173] правової дійсності. Культивація у таких суб'єктів морально-правової свідомості, що заснована на суворому дотриманні внутрішнього припису «не порушувати рамки можливого й дозволеного правовим законом», є духовно-правовою, культурною гарантією закон-

ності й правопорядку і внутрішніми межами самоорганізації правової ситуації будь-яких суспільних відносин, а тим більш відносин у сфері публічного адміністрування, яке за визначенням торкається найважливіших і чутливих інтересів, а саме соціальних груп і всього суспільства. Судді та інші посадові особи покликані забезпечити публічний інтерес, не нашкодивши об'єктивним потребам і не обмеживши свободу індивідуальних суб'єктів. Обравши професію судді, слід усвідомлювати не лише професійну відповідальність за правильне застосування норм матеріального й процесуального права, а й відповідальність за свій щоденний особистісний вибір, за стійкість своїх етичних переконань, від яких прямо залежить довіра до

публічної влади як до одного з ключових факторів верховенства права [2, с. 84]. Інакше допущені порушення балансу інтересів, невиправдане з позиції права провокування конфліктів із громадянами не дає ефекту від правових норм. Ці концептуально окреслені взаємозв'язки правосвідомості та ефективності права актуалізують розроблення заявленої нами теми.

Постановка завдання. Мета статті – визначити вплив правосвідомості суб'єктів адміністративних правовідносин на ефективність дії норм адміністративного права.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Низка слушних думок з розгорнутою аргументацією щодо впливів правосвідомості на ефективність дії норм адміністративного права є у фундаментальних працях В.Б. Авер'янова, О.М. Бандурки, Ю.П. Битяка, І. Голосніченка, С.В. Ківалова, В.К. Колпакова, А.Т. Комзюка, О.В. Кузьменко, В.Л. Оргинського, П.М. Рабіновича, С.С. Сливки, Ю.С. Шемшученка та ін. Окремі питання з обраної нами проблематики дослідження були розкриті Ю.М. Грошевим (роль професійної правосвідомості судді у формуванні рішення суду); О.А. Жидовцевою (структура та функції професійної правосвідомості); В.В. Завальнюком (антропологічний та євроінтеграційний аспекти ефективності права); А.І. Луцьким (правосвідомість юриста як суб'єктивне відображення чинної правової ідеології); Т.С. Марусяк (деформації правосвідомості); З.З. Петрович (вплив моралі на правосвідомість особи); В.М. Сороко (результативність та ефективність державного управління і місцевого самоврядування); І.С. Тімушем (правова реальність і правосвідомість); В.І. Тимошенко (визначальні фактори правової свідомості); А.О. Штанько (правосвідомість та її роль у формуванні правової поведінки) тощо.

Виклад основного матеріалу дослідження. Свідомість суб'єктів адміністративних правовідносин повинна бути орієнтована на правові принципи, які знаходяться в основі ефективної роботи всієї системи правового регулювання. З-поміж іншого, ключовим принципом для держави стає ідея про те, що свобода кожної людини мусить бути обмежена, але не більше, ніж це потрібно для гарантування рівного ступеня свободи для всіх; при цьому особистість завжди необхідно визнавати кінцевою метою діянь, її не можна використовувати як засіб для досягнення своїх цілей [3, с. 289]. Ефективне здійснення кожною людиною своїх юридичних можливостей є однією з основних передумов розвитку людства [4, с. 112],

за якої національні правові системи зближуються та створюються єдині правові стандарти у сфері прав людини, зокрема й тих, які реалізуються під час перебігу адміністративно-правових відносин. Інтегрування людиноцентристського розуміння адміністративного права до свідомості публічних службовців – тривалий, складний, системний процес цілеспрямованого, перманентного правового виховання. Правосвідомість і правове виховання стають соціальною гарантією ефективної дії верховенства правового закону як у сфері дії норм адміністративного права, так і в інших галузях правових відносин.

Сутність феномена «правосвідомість» вчені визначають як специфічну форму суспільної свідомості, систему відображення правової дійсності у поглядах, теоріях, концепціях, почуттях, уявленнях людей про право, його місце та роль щодо забезпечення свободи особи та інших загальнолюдських цінностей [5, с. 164]; систему понять, поглядів, уявлень і почуттів чинного або бажаного юридичного права, а також діяльності, пов'язаної з цим правом [6, с. 90]. Поняття правової свідомості західними юристами пов'язується з рівнем політичної свідомості. Нерідко правову свідомість називають «барометром суспільного життя», який відображає частоту застосування чи порушення того чи іншого закону [7, с. 59–60]. За результатами правозастосовних діянь публічної влади інститут правосвідомості набуває тим більшої важливості для попередження соціальних конфліктів, чим більше нестійкості, нерівномірності, синергетичного розгалуження набувають риси сучасного соціального розвитку, зокрема українського суспільства, юридичні, економічні, політичні та інші культурні системи якого інтегруються в глобальну цілісність із важкопрогнозованими напрямками поступу. Хоча сам факт такої інтеграції означає визнання нашими громадянами спільності за юридико-аксіологічним складником з тією соціальною спільнотою, до якої ми приєднуємося. Наприклад, у межах співробітництва України та ЄС у сфері юстиції, свободи та безпеки Сторони надають особливого значення утвердженню верховенства права та укріпленню інституцій усіх рівнів у сфері управління загалом та правоохоронних і судових органів зокрема. Співробітництво буде спрямоване на зміцнення судової влади, підвищення її ефективності, гарантування її незалежності та неупередженості та боротьбу з корупцією. Співробітництво у сфері юстиції, свободи та безпеки буде відбуватися на основі принципу поваги до прав людини та осно-

воположних свобод (ст. 14) [8], який став основним змістовним ціннісним елементом ідеї рівності – концепту правосвідомості, що доповнює формальний аспект справедливості під час правозастосування у вигляді правила однакового ставлення до однакових суб'єктів права [1, с. 144].

Правосвідомість, як і право, правові відношення, законність і правопорядок, законотворча та правозастосувальна діяльність, пронизана правовою культурою, виступає своєрідною умовою ефективності розвитку права. Правокультурність при цьому розглядається як специфічний зріз і рівень правосвідомості, законності, законодавства та юридичної практики, а також правових інститутів, які характеризуються їх відповідністю цінностям людської культури на даному етапі розвитку суспільства [9, с. 43]. Висока правова свідомість посадових осіб у своєчасних, належних правових діях передбачає рух за досягненнями зазначених цінностей, утвердження принципів права у повсякденній діяльності органів публічної влади, що одночасно виключає соціальне напруження і революції, які не сприяють безпосередньому зміцненню правових засад, а зумовлюють невинуватене руйнування створюваного століттями правового ладу, традиційної правової культури, підвищення рівня правового нігілізму і волюнтаризму тощо [10, с. 517]. Як бачимо, розуміння впливу феномена правосвідомості на стан ефективності норм адміністративного права передбачає осмислення справжньої, безумовної реальності права у свідомості людини, в нашому випадку – як представників публічної влади, що уособлюють публічні інтереси, так й інших, у т. ч. пересічних громадян, які керуються переважно власними приватними інтересами. Розгортання онтології правосвідомості цих суб'єктів на тлі нашої свідомості (вчених) чи самих цих суб'єктів через опис сутностей, понять, які їх ідентифікують, через сукупність (систему) обов'язкових ознак, принципи дії і класифікаційні розподіли, а також низка інших когнітивних засобів виключає поширення небезпечних для суспільства ілюзій відносно права, видимості та несправжності того, що номінують правовим.

За своїм змістом правосвідомість – одна з форм буття права [11, с. 17]; складне системне правове явище, що структурно утворено системами компонентів, а саме: системою настроїв, почуттів, емоцій, переживань із приводу права, окремих правових явищ – правової психології; системою ідей, принципів, теорій, концепцій, які в систематизованій формі відображають і оцінюють правову

дійсність – правової ідеології. Проявами правової психології стають відчуття справедливості, повага до прав і свобод людини, байдужість до беззаконня або страх перед відповідальністю, емоційна реакція присутніх у залі судових засідань на певне рішення судді, тобто емоційне ставлення до права. Взагалі, це стихійна, несистематизована і найпоширеніша форма усвідомлення права, яка тією чи іншою мірою притаманна всім суб'єктам і може виникнути з приводу будь-якого правового явища. Для правової ідеології характерне цілеспрямоване наукове, в тому числі філософське, осмислення права не на рівні його окремих проявів, а як цілісного явища, що має власну цінність. Частину цієї ідеології становлять сучасні наукові погляди на право. Наприклад, вчення про антропосоціокультурний підхід у податковому праві [12]. У правовій ідеології можуть відбиватися інтереси великих соціальних груп (класів, професійних, релігійних, етнічних), хоча конкретна правова теорія або концепція завжди формулюється безпосередньо тим чи іншим науковцем [13, с. 534–536]. Ідеологічні елементи публічно-правових та інших відносин виявляють психологічний зріз поведінки людей. До свого виникнення зміст конкретного діяння людини проходять крізь їхню свідомість людей, в якій складається модель, варіант майбутніх стосунків з огляду на існуючі загальнолюдські цінності й суспільні пріоритети. Сучасне українське право виражає загальнолюдські принципи, захист яких є ідеологією нашої держави і суспільства. Перехід до ринкових відносин та вільної підприємницької діяльності, соціальна спрямованість державної політики щодо найуразливіших шарів суспільства, відродження духовності і національної культури – усе це ідеологія українського суспільства і держави, яка втілена в правових нормах і правовідносинах [13, с. 335], зокрема у сфері дії норм адміністративного права.

Двоїстість правосвідомості – ключ до розуміння дії елементів її різновидів (рівнів) на ефективність норм адміністративного права. Власне психологія як підсистема правосвідомості виявляє індикатори поведінки пересічних громадян. Побутовий рівень правосвідомості більшості громадян у будь-якій державі об'єктивно зумовлений соціальним устроєм – розподілом праці, дією законів ринкової економіки щодо витрачання часу та інших наявних ресурсів, а також біологічними, соціальними та іншими закономірними чи випадковими (у т. ч. тими, які сприймаються так в силу нерозуміння їхньої закономірності) обставинами. Об'єктивно також те, що кожна людина вступає

в правовідносини, прагнучи досягти поставлених цілей, проте далека, як правило, від повного, належного і всебічного, тобто професійного, усвідомлення змісту норм права, якими врегульовано такі відносини. Психологічно людина вибудовує реакції та ухвалює рішення на підставі залишкових уявлень про право, яке її стосується в конкретній життєвій ситуації. Рівня якісно глибокої інтелектуальної діяльності такі реакції не сягають, а виявляє себе людина тільки як суб'єкт чуттєво, емоційно, а, врешті, інтуїтивно сприймаючий право свого повсякденного життя і моментів серйозних життєвих викликів. В обох випадках пересічні громадяни – уособлення побутового рівня правосвідомості, власне її психологічного виміру. Дієвість та ефективність норм адміністративного права відносно цих громадян залежить цілковито або майже повністю від професійності та добросовісності посадової особи органів публічної влади, яка відповідні правові норми застосовує. Фактично роботу з підтримання правопорядку у відносинах з юридично невідповідними громадянами виконує держава в особі її органів і посадових осіб, що висуває особливо високі вимоги до його рівня правосвідомості, звісно, яка повинна бути на високому, професійному рівні.

З точки зору комплексного праворозуміння, правосвідомість має аналізуватися невід'ємно від більш широкої структури правової реальності, до якої, крім способів та результатів правоосмислення, входять також форми правореалізації – модуси буттєвого втілення правової належності. Тим самим уможливлуватиметься виявлення онтологічних чинників та механізмів, що лежать в основі формування та активізації смислових орієнтирів останньої [14, с. 29]. Фахівці з епістемології, філософії та теорії права визначають можливість вирішення проблеми уніфікації когнітивних практик реалізації права на рівнях ідеології та психології людей, їхнього раціонального та інтуїтивного сприйняття/відчуття світу, що, врешті-решт, об'єктивуються в їхній свідомості та підсвідомості. Свідомість людини оперує поняттями, вона мислить ними. Поняття являє собою форму мислення (судження) про предмети/явища навколишньої дійсності, в нашому випадку адміністративно-правової, через виокремлення суттєвих ознак за якими предмети/явища відрізняються від інших предметів/явищ однакового онтологічного порядку та виокремлюються на цій підставі у вид, рід чи іншу таксономічну одиницю. Правове поняття виконує роль «нормативних орієнтирів» у юридичній практиці [15, с. 154–155]. Напри-

клад, поняття «правозастосування» вміщує в собі не тільки діяльність органів публічної влади, але й громадян, ураховуючи, таким чином, значення принципу суверенітету народу в правозастосовчій практиці; формально правильне застосування права означає, що воно спрямоване на його найбільш доцільну реалізацію по суті, вимагає ґрунтовного аналізу фактів і обставин, дотримання принципів права [16, с. 192–193, 198].

Необхідне для ефективної реалізації норм адміністративного права розширення набору підходів до праворозуміння відбувається на тлі розгортання і застосування інструментарію психологічної, соціологічної, історичної, природноправової та інших теорій правопізнання, правотворення і правореалізації. Ці теорії в контексті проблеми забезпечення ефективності дії норм адміністративного права – пріоритет дискурсивно-логічної свідомості над іншими її формами (наприклад, логічною, чисто раціональною свідомістю), а також основа для інтеграції до вже відомого, осмисленого і свідомо застосовуваного підсвідомого – сприйнятого зі світу права через емоції, почуття, волю та інші ірраціональні джерела світоглядного устрою *homo juridicus*, втягнутого до правових та інших відносин, які сприяють нормативному порядку і мають соціальне значення та відповідні символи [17, с. 19, 23]. Дискурс, подолання меж відомих понять адміністративного права, формулювання нового розуміння предметів/явищ адміністративно правової дійсності та порозуміння внаслідок обміну думками – суть концептуалізації. За слушними спостереженнями Ю.С. Степанова, концепт уособлює згущення культури у свідомості людини; те, за допомогою чого людина сама входить у культуру і/або впливає на неї [18, с. 43]. Концепт (від лат. *conceptus* – поняття) – зміст поняття, його смислова наповненість, відсторонена від конкретно-мовної форми його вираження; функціонує всередині концептуальної схеми в режимі розуміння-пояснення і займає в ній своє чітко визначене місце на певному рівні [19, с. 379]. Порівняно з поняттям «концепт» розширює пізнавальні рамки людини, у т. ч. за рахунок увібрання до свого змісту всіх суттєвих рис інтерпретацій наявних понять та психологічних переживань, що не передаються вербально, текстуально чи іншим раціональним способом. У цьому зв'язку концепт менш динамічний, ніж логічне побудоване поняття, що містить у собі інерцію почуттів та іншого ірраціонального. У перспективі це означає необхідність ураховувати роль історичної пам'яті, зокрема в

колективному позасвідомому, що, окрім прогресивного і доброго, містить, звісно, обтяжливе і деструктивне для розвитку права та зумовлених ним інститутів. Наприклад, у такому контексті А.П. Овчиннікова наводить цікаве спостереження про притаманне українцям зневажливе ставлення до законодавства як до такого, що обслуговує інтереси можновладців. Це пасивне сприйняття концепту вкорінене в гіперактивній законотворчій діяльності 90-х років минулого століття, що призвело до виникнення великої кількості нормативних колізій і низької якості законів, у яких завжди були наявні лазівки для широких інтерпретацій [1, с. 139].

Класифікація вищеохарактеризованого феномена правосвідомості на основі характеристики її суттєвих рис у різних проявах і впливах дозволяє поділити рівні правосвідомості таким чином: 1) на інституційну та не інституційну форми – за критерієм офіційної легітимованості; 2) на індивідуальну, групову та суспільну – за суб'єктом; 3) на буденні й теоретичні рівні – за мірою систематизації, узагальненості та наукової обґрунтованості. На його досить обґрунтоване переконання, в плані класифікації форм і рівнів правосвідомості варто виходити передусім із принципу єдності логічних та онтологічних підвалин їх виділення. У даному разі за буттєву основу таких класифікацій мають розглядатися не стільки різновиди «матеріальних носіїв» права та правосвідомлення (оскільки не вони, врешті-решт, визначають диференціювання правової смислоспрямованості), скільки самі онтологічні умови, що сприяють «вертикальній» та «горизонтальній» диверсифікації осмислення права [14, с. 16, 28–29]. В інших учених також у цілому подібні класифікаційні розподіли. Зокрема, виділяють масову правосвідомість поряд з індивідуальною та груповою; буденну (побутову), професійну і теоретичну (наукову).

Висновки. Отже, правосвідомість суб'єктів адміністративних правовідносин – це динамічний аспект їхньої правової культури, що виявляється у правовій діяльності та має наслідком правові акти (діяння/рішення). Первинне джерело і носій правосвідомості – виключно індивід, а група (колектив) людей виступають носіями сукупності правосвідомостей її членів, відображають та узагальнюють їхні спільні риси осмисленого відношення до права. Життєвий енергетичний центр людини, а не колективу людей зумовлює смисли права, зокрема адміністративного права в дії. Відповідно, контекст проблеми ефективності норм

цієї галузі правових норм вичерпується рівнями індивідуальної правосвідомості.

Очікувана якість, результативність, дієвість та інші аспекти ефективності правозастосування, інших форм реалізації права під час адміністративно-правових відносин корелює з критерієм якісної сторони змісту правосвідомості суб'єктів цих правовідносин. За цією ознакою, що на рівні доктрини уточнена як міра систематизації, узагальненості та наукової обґрунтованості знань, переконань та інших елементів правосвідомості, виокремили її буденний (побутовий) і теоретичний (професійний, науковий) рівні. Буденний рівень характерний для громадян, які не мають юридичної освіти, він не створює достатніх передумов для свідомої відповідальної реалізації на практиці норм адміністративного права у формі дотримання, виконання тощо. Фактично такий ступінь правосвідомості, що його мають пересічні громадяни, а також ті посадові особи органів публічної влади, які за фахом не є юристами, – домінуючий. Додамо, що специфічним для зв'язків правосвідомості та ефективності адміністративного права стає сама природа останнього, сповнена примусу та імперативних вимог із боку держави, а вона, досягаючи соціально корисних цілей, повинна змушувати виконувати норми права тих суб'єктів права, які ухиляються від цього. Ці та суміжні характеристики зазначеної специфіки не додають ентузіазму добровільного виконання норм адміністративного права фізичним особам з буденним рівнем правосвідомості, а навпаки, зумовлюють у них інерцію правомірної і тенденцію делінквентної, у т. ч. в латентних формах, поведінки у сфері адміністративно-правового регулювання. Тому домінуючий тренд ефективності адміністративного права за цим рівнем правосвідомості низхідний.

Водночас прямо протилежний ефект виявляє професійний рівень практичного і теоретичного ступеня наукових працівників, які мають юридичну освіту і практику верифікації отриманих ними знань, умінь та навичок. Звісно, юристи-практики та науковці – неоднорідна маса за якісними показниками, тому автоматично ефективність норм адміністративного права забезпечується під час їхньої професійної діяльності та особистого життя тільки тими з них, в яких форма (отримані ним документи про їхні кваліфікаційні характеристики) збігається з їхнім змістом.

Наведені узагальнення характеристик рівнів правосвідомості суб'єктів адміністративних правовідносин як умови ефективності норм адміністративного права обґрунтовуються на тлі

розгортання аналізу якісного боку правосвідомості – її ідеологічних та психологічних складників; понять і концептів мислення громадян; параметрів релевантності відображення у свідомості правової дійсності (фактичної та нормативної), алгоритмічності (процесуальності та процедурності) та історично сталої динаміки правореалізації. При цьому повнота та вичерпність уявлень про досліджувану нами проблему забезпечується вивченням опозиційних компонентів, таких як професійне вигорання і недобросовісність правозастосовників, а також інші деформації та відхилення розвитку правосвідомості, що зумовлюють зниження ефективності дії адміністративного права. Важливо, що попередження і подолання описаних деформацій поряд із культивацією пра-

восвідомості за описаними нами параметрами вимагає системної і перманентної роботи на ідеологічному рівні суспільного життя. Людина, її свободи і права, збалансовані з інтересами і правами інших суб'єктів права, – єдина антропна цінність, що зрозуміла кожному. Проте в безмежно варіативних ситуаціях реального життя громадяни виявляють свою неспроможність правильно (адекватно обставинам справи, вірно за суттю і змістом) реалізувати і/або забезпечити реалізацію зазначеної цінності. У цьому зв'язку актуальна активна роль публічної адміністрації та суддів у наданні належного сервісу з повсякчасного і повсюдного утвердження зазначеної цінності, зокрема й під час перебігу адміністративно-правових відносин.

Список літератури:

1. Овчинникова А.П. Феноменологія правової культури: філософсько-правове дослідження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.12. Одеса, 2016. 200 с.
2. Тацій Л. Етика судді та особливості її нормативної регламентації. *Вісник НАПрН України*. 2014. № 1 (76). С. 75–85.
3. Демиденко Г.Г. Історія вчень про державу і право. Харків : Факт, 2001. 384 с.
4. Проблеми реалізації Конституції України: теорія і практика : монографія / відп. ред. В.Ф. Погорілко. Київ : А.С.К., 2003. 652 с.
5. Колодій А.М. та ін. Теорія держави і права : навч. посіб. ; за заг. ред. С.Л. Лисенкова, В.В. Копейчикова. Київ : Юрінком Інтер, 2002. 368 С.
6. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави : навч. посіб. Вид. 5-те, зі змін. Київ : Атіка, 2001. 176 С.
7. Фридман Л. Введение в американское право ; пер. с англ. ; под ред. М. Калантарова. Москва : Прогресс-Универс, 1993. 286 с.
8. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011
9. Вопленко Н.Н. Правосознание и правовая культура : учеб. пособ. Волгоград : Изд-во ВолГУ, 2000. 52 с.
10. История государства и права зарубежных стран / под общ. ред. О.А. Жидкова, И.А. Крашенинниковой. Москва : Норма-Инфра-М, 1998. Ч. 2. 712 с.
11. Цимбалюк М.М. Формування правосвідомості громадян у процесі розбудови громадянського суспільства : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.12. Київ, 2004. 20 с.
12. Гаврилюк Р.О. Природа податкового права: антропосоціокультурний підхід. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2014. 635 с.
13. Цвік М.В. та ін. Загальна теорія держави і права : підручник ; за ред. М.В. Цвіка, О.В. Петришина. Харків : Право, 2011. 584 с.
14. Цимбалюк М.М. Онтологічні основи теорії правосвідомості: автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня док. юрид. наук : спец. 12.00.12. Київ, 2009. 40 с.
15. Власенко Н.А. Язык права : монография. Иркутск : Вост.-Сибир. книж. изд-во АО «Норма-плюс», 1997. 174 с.
16. Недбайло П.Е. Применение советских правовых норм. Москва : Юрид. лит., 1960. 512 с.
17. Dore I.I. Homo Juridicus : Culture as a Normative Order. Durham, North Carolina : Carolina Academic Press, 2016. 588 p.
18. Степанов Ю.С. Константы: Словарь русской культуры. 3-е изд. Москва : Академический проект, 2004. 991 с.
19. Постмодернизм. Энциклопедия / сост. и научн. ред. А.А. Грицанов, М.А. Можейко ; отв. ред. А.И. Мерцалова. Минск : Интерпрессервис ; Книжный Дом, 2001. 1040 с.

ВЛИЯНИЕ ПРАВОСОЗНАНИЯ СУБЪЕКТОВ АДМИНИСТРАТИВНЫХ ПРАВООТНОШЕНИЙ НА ЭФФЕКТИВНОСТЬ ДЕЙСТВИЯ НОРМЫ АДМИНИСТРАТИВНОГО ПРАВА

В статье исследовано влияние правосознания субъектов административных правоотношений на эффективность действия норм административного права. Установлено, что правосознание этих субъектов – это динамический аспект их правовой культуры, проявляющийся в правовой деятельности, и он влечет за собой правовые акты. Первичный источник и носитель правосознания – исключительно индивид, а коллектив людей выступает носителем совокупности правосознания ее членов, отражает и обобщает их общие черты осмысленного отношения к праву. Жизненный энергетический центр человека, а не коллектива людей, обуславливает смыслы права, в частности административного права в действии. Согласно контексту проблемы эффективность норм этой отрасли правовых норм исчерпывается уровнями индивидуального правосознания. Подчеркнуто, что ожидаемые качество, результативность, действенность и другие аспекты эффективности правоприменения, а также иные формы реализации права в административно-правовых отношениях коррелируют с критерием качественной стороны содержания правосознания субъектов этих правоотношений. По этому признаку выделены ее обыденный и теоретический (профессиональный, научный) уровни. Подытожено, что обобщенные характеристики уровней правосознания субъектов административных правоотношений осуществляются на основе анализа ее качественной стороны – идеологических и психологических составляющих; понятий и концептов мышления граждан; параметров релевантности отражения в сознании правовой действительности, процессуальности, процедурности и исторически устойчивой динамики правореализации.

Ключевые слова: административно-правовые отношения, эффективность, идеология, культура, норма права, правосознание, рациональность, представления.

INFLUENCE OF LEGAL CONSCIOUSNESS OF SUBJECTS OF ADMINISTRATIVE LEGAL RELATIONS ON THE EFFICIENCY OF ADMINISTRATIVE REGULATIONS

The article reveals the influence of the legal consciousness of the administrative legal relations subjects on the effectiveness of the administrative law norms. It is established that the legal consciousness of these subjects is a dynamic aspect of their legal culture, which is manifested in legal activity and results in legal acts. The primary source and carrier of legal consciousness is exclusively an individual, and the collective of people acts as the bearer of the totality of the consciousness of its members, reflects and generalizes their common features of meaningful attitude to the law. The vital energy center of man, and not the collective of people, causes the meanings of law, in particular administrative law in action. Accordingly, the context of the problem of the effectiveness of the norms of this area of legal norms is exhausted by the levels of individual legal consciousness. It was emphasized that the expected quality, effectiveness, efficiency and other aspects of the effectiveness of law enforcement, other forms of realization of law in the course of administrative-legal relations correlates with the criterion of a qualitative side of the content of the legal consciousness of the subjects of these legal relationships. On this basis, distinguished by its everyday and theoretical (professional, scientific) levels. The standard level is typical for citizens who do not have legal education, does not create sufficient prerequisites for consciously responsible implementation in practice of the rules of administrative law in the form of observance, execution, etc. In fact, such a degree of legal consciousness as ordinary citizens, as well as those officials of public authorities who are not lawyers in the specialty, are dominant. It is emphasized that the nature of the latter is specific for ties of legal consciousness and efficiency of administrative law. It is full of compulsion and imperative requirements on the part of the state and, reaching socially useful goals, must force the rules of law of those subjects of law that evade it. These and related characteristics of this specificity do not add to the enthusiasm of voluntary compliance with the rules of administrative law for individuals with a common sense of justice, but on the contrary, they tend to delinquent behavior in the field of administrative and legal regulation. Therefore, the dominant trend of the effectiveness of administrative law at this level of legal consciousness is downward. At the same time, the direct opposite effect reveals the professional level of practical and theoretical degrees of researchers who have legal education and practice of verification of their knowledge, skills and abilities.

It is concluded that the generalized characteristics of the levels of legal consciousness of the subjects of administrative legal relations are carried out on the background of its qualitative side – ideological and psychological components; understand and understand the concepts of citizens' thinking; the parameters of relevance of reflection in the consciousness of legal reality, procedural and procedural and historically stable dynamics of legalization.

Key words: administrative-legal relations, efficiency, ideology, culture, norm of law, legal consciousness, rationality, imagery.